

Låt dem vara lärare!

Ett klassiskt skämt säger att det finns tre skäl till att välja lärarbanan: juni, juli och augusti.

Men när jag som examensvittne följer sista dagen i ett Stockholmsgymnasium har jag inte svårt att finna ytterligare några skäl. Vad kan vara mer bekräftande i ett yrke än att se ungdomar växa i stil och mognad – och vara den som ger de avgörande puffarna framåt? Vad ger mer av livskänsla än att dagligen leva i en sådan arbetsgemenskap?

När de visar sig från sin bästa sida har svenska ungdomar i dag en härlig blandning av allvar och lust, av undran inför de stora frågorna och frimodighet i att formulera dem.

Att se lärare och elever skiljas för livet efter några år av intensiv samvaro är rörande. Mångas tårar flödar. All den möda och alla de dagliga slitningar som djupa relationer förutsätter är på något sätt försonad och belönad. Jag hoppas och tror att lärarna tänker: »Jag har nog ändå gjort en skillnad för mina elever, gett dem något som de minns och som gör dem bättre beredda för livet.«

Att bli lärare, och att vara lärare, borde på så många sätt vara bland det mest lockande man kan tänka sig i dag. Alla de värden som ungdomar uttrycker förefaller stämma på just läraryrket: stor självständighet, konstnärskap, tydligt samband mellan vad man gör och vad som sker, möten med människor, meningsfullhet.

Friheten att skapa något bra i ett klassrum är nästintill total.

Ingen chef, i synnerhet inte rektorer i Sverige, lägger sig i så länge det går bra. Bekräftelse uppifrån får man kanske titta i det blå efter, men genväret från ungdomar och föräldrar är desto tydligare.

Till detta kommer att det nästan inte finns någon arbetslöshet bland lärare. Av de lärare som var färdiga att gå in i yrkeslivet 1998 är endast 2 procent arbetslösa 1999, visar en färsk enkät från Lärarnas riksförbund (LR) och SCB. LR bedömer att skolan om tre år kommer att sakna över 15 000 utbildade lärare. Kommunförbundet har kommit fram till att kommunerna behöver anställa 100 000 nya lärare de närmaste tio åren. Hälften av gymnasielärarna går i pension under det närmaste decenniet. Samtidigt går de rekordstora årskullarna från början av 90-talet in i gymnasiet. Två kurvor bryts. Ingen prognos är säkrare än att det kommer att vara stor efterfrågan på välutbildade gymnasielärare.

Den mysteriösa frågan är: Varför är det, givet allt som här nämnts, så lågt intresse för att bli lärare och så stark längtan bort från många som är lärare? Lärarhögskolorna har svårt att fylla sina utbildningsplatser med ungdomar som i första hand sökt sig just dit. Många som kommit in hoppar av redan efter sin första praktik ute på skolor. Och av dem som går ut väljer inte så få andra yrkesbanor. En tredjedel av dem som blev klara för uppgiften som adjunkt/gymnasielärare höstterminen 1997 svarar nu att de inte vet om de vill fortsätta i yrket. Och bland de etablerade lärarna planerar många lämna yrket långt före pensioneringen eller i vart fall minska insatsen till deltid, visar Sveriges lärarförbunds ordförande Christer Romilson i en artikel. »Att skolan i en tid av akut lärarbrist inte lyckas behålla sina mest erfarna lärare är oförsvarligt.«

I sökandet efter gåtans lösning snubblar man över många

faktorer. Erfarna lärare har låg lön. Nya lärare har ett ofattbart svagt stöd under sitt första år (jämför Daniels berättelse i tevedokumentären »Första året«). 90-talets besparingar har lagts ut på ett sätt som lett till lusthämmande småkitslighet (små anslag för läroböcker, exkursioner o dyl).

Mitt intryck av många samtal är ändå att en annan faktor är helt dominerande: lärare tycker inte att de får ägna sig åt sitt yrke. Brist på struktur och ordning drar bort koncentrationen från undervisning och inläring. »Hur vanligt tycker du att ett grovt språk är i skolan?« frågade Lärarförbundet ett urval niondeklassare. »Mycket eller ganska vanligt« svarar 77 procent av eleverna. Förändringen till en mer stökig miljö och mindre motiverade klasser är särskilt stor i det nya gymnasiet, vilket också avspeglar sig i LR:s lärarundersökning.

30 lärare beskriver i en artikel (SvD 3/6) andra faktorer som drar i samma riktning. Vikariebehov täcks med befintlig personal, vilket rycker sönder planeringen för de egna lektionerna. Alltmer administrativa uppgifter läggs också på lärarna, däribland framtagandet av dokument av allsköns slag rörande »mål«, »åtgärdsprogram«, »kriterier« och allt vad det heter i det fullkomligt missriktade managementmode som säger att dokumentfabrikation är viktigare än att folk får tid att koncentrera sig på sin uppgift.

Låt lärare vara lärare! Ge dem lugn i lärmiljön, frihet i klassrummet och bekräftelse i lön och erkänsla. Då kommer också uppgiftens betydelse att ge tillräcklig motivation för att många begåvningar åter ska vilja bli och vara lärare.

6 juni 1999